

МАТИЦА СРПСКА
ОДЕЉЕЊЕ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЈЕЗИК

ЗБОРНИК МАТИЦЕ СРПСКЕ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЈЕЗИК
Покренут 1953.

MATICA SERBICA
DEPARTMENT OF LITERATURE AND LANGUAGE

MATICA SRPSKA JOURNAL OF LITERATURE AND LANGUAGE
Established in 1953

Главни уредници

Академик МЛАДЕН ЛЕСКОВАЦ (1953–1978)
Др ДРАГИША ЖИВКОВИЋ (1979–1994)
Др ТОМИСЛАВ БЕКИЋ (1995–1999)
Др ЈОВАН ДЕЛИЋ (2000–)

ISSN 0543-1220 | UDC 82(05)

ЗБОРНИК МАТИЦЕ СРПСКЕ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЈЕЗИК

Уређивачки одбор

Др АЛЕКСАНДРА ЦОЛИЋ ЈОВАНОВИЋ, секретар, др ЈОВАН ДЕЛИЋ,
др САЊА БОШКОВИЋ ДАНОЈЛИЋ, др СЛОБОДАН ВЛАДУШИЋ,
др БОЈАН ЂОРЂЕВИЋ, др ПЕР ЈАКОБСЕН, др МАРИЈА КЛЕУТ,
др ПЕРСИДА ЛАЗАРЕВИЋ ДИ ЂАКОМО, др ЖАНА ЛЕВШИНА,
др ГОРАН МАКСИМОВИЋ, др ДЕЈВИД НОРИС, др ПРЕДРАГ ПЕТРОВИЋ,
др ГОРАНА РАИЧЕВИЋ, др СВЕТЛАНА ТОМИН, др РОБЕРТ ХОДЕЛ,
др ВИДА ЏОНСОН ТАРАНОВСКИ, др САША ШМУЉА

Главни и одговорни уредник

Др ЈОВАН ДЕЛИЋ, дописни члан САНУ

КЊИГА СЕДАМДЕСЕТ ДРУГА (2024), СВЕСКА 3

МАТИЦА СРПСКА

САДРЖАЈ

<i>Поводи</i>	
<i>Два века Лейоиса Маице српске</i>	
Маја Медан Орсић, Јелена Марићевић Балаћ, <i>Полонофилство</i> у Летопису Матице српске (1824–1941)	707
Милица Ђуковић, <i>Оцена и приказ рубрике</i> Оцене и прикази или књижевна критика у Летопису Матице српске (1912–1914)	
<i>Студије и чланци</i>	
Ивана Безрукова, <i>Лица нечисте силе у светлу чуда Светио Бенедикта Нурсијског</i>	
Александра Цолић Јовановић, <i>Ка функционалностилском одређењу језика</i> Сказанија о Индијском царству	
Ана Фери, <i>Тилови књижевних ушцаја у љубавном канцонијеру Лудовика Пасквалића</i>	
Милица Миланков, <i>Прило ироучавању</i> Песни историческе <i>Захарије Орфелина</i>	
Душан Иванић, <i>Јован Субојић и српска иријовијетка</i>	
Марија Симоновић, <i>Три сиеена ушоије у Русоовој Јулији или Новој Елоизи</i>	
Ненад Николић, <i>Ко је био Ђура Јакшић?</i>	
Горан Максимовић, <i>Листи Слава као ирви књижевни часопис на јуу Србије на крају 19. вијека</i>	
Зорица Хаћић Радовић, <i>Одбрана краљице Драге: Бојдан Појовић и Милан Јовановић Стојимировић</i>	
Биљана Дојчиновић, <i>Глас мушког иесничког субјекта у рукописној збирци</i> Из новог света <i>Јелене Ј. Димитријевић</i>	
Радмило Маројевић, <i>Њеишев десетерац</i>	
Милица Мојсиловић, <i>Двојнице у роману</i> Чедомир Илић <i>Милушина Ускоковића</i>	

- Невена Лукинић Јањуш, *Аусџроујарска на њујојсној маји свејтских њујника Иве Андрића и Милоца Црњанској*
- Слободан Владушић, *Пекић и Црњански – једно (не)осџварено њријатџельство*
- Милош Михаиловић, *Цариград у Златном руну Борислава Пекића* .
- Никола Миљковић: *Пекић и Зоберн: два лијерарна чииања Новог Завета*
- Наташа Живковић, *Физичка каракџеризација главне јунакиње у њријовеци Ибикина кућа Александра Тишме*
- Ненад Крчић, *Фразеолојија у роману Кад су цветале тикве Драјослава Михаиловића*
- Борјан Митровић, *Сџварносџ – фикција – исџина (Грци у историјским романима Добрила Ненадића)*
- Александра Лазић Гавриловић, *Посџмодерни књижевни њосџујци у романима Зенонов пут Корнелија Кваса и Невидљиви градови и Ако једне зимске ноћи неки путник Иџала Калвина*

Прилози и џраћа

- Томислав Јовановић, *Проскинијарион њоја Томе из 1642/43. џдине* .

Прикази

- Наташа Драгин, *О кулџу Свејој Бенедикџа у њравославном свеју* .
- Александра Пауновић, *Небесници сџолују (џисмом)*
- Жанета Ђукић Перишић, *Библиоџека као лек*
- Маријана Јелисавчић Карановић, *Рецејцијски њривлачни живоџи и њрикљученија*
- Маша Петровић, *Калецдоској родној, жанровској и инџерџексџуалној чииања Кафке*
- Кристијан Олах, *Несаџориво кандило*
- Ана Козић, *Оџкривање џесничкој универзума*
- Часлав Николић, *Релиџиозносџ у њоезији Новице Таџића*

поводом Његошевог *Вијенца*, Јакова Игњатовића о Јовану Хацићу, па све до Владана Ђорђевића и Пере Тодоровића и њихових *свезнајућих* приповедача – Радослав Ераковић исписује нове погледе на српску науку о књижевности, али и драгоценим увидима допуњава податке о српској култури у најширем смислу.

Заједнички именитељи поглавља сабраних у овој књизи есеја јесу прецизно постављени циљеви, богатим избором литературе захваћени најзначајнији радови из испитиваних области, духовите опаске и луцидни закључци, али и непроменљиве завршнице са наглашеном надом у нова читања. Једна од опомена која уз ово дело долази, поред навода да се *документаристичка* и *нефикционална* проза морају употребљавати с опрезом у проучавању српске књижевности, истакнута је поводом реафирмације песничких дела Никанора Грујића, која представља „резултат истрајних и методичких истраживања, чију је вредност данас веома тешко објаснити књижевним теоретичарима и теоретичаркама, који су поверовали у алхемијски чудотворна својства постколонијалних и родних студија“ (150). Каравађова слика са корица књиге осим што представља сублимацију стања у које је склизнуо велики број *јунака* Ераковићеве монографије, такође је и поука за будуће, више пута позване истраживаче, да служећи се саветима које пружа овај поуздани путоказ, о књижевности промишљају из перспективе богате традиционалне литературе и културе, уместо што би вођени искључиво „благодетима“ модерних теорија остали загледани у сопствени збуњени одраз.

Маријана С. Јелисавчић Карановић

Висока школа струковних студија за образовање васпитача

Нови Сад

Докторске студије

Филозофски факултет у Новом Саду

Одсек за српску књижевност

marijanajelisavcic11@gmail.com

UDC 821.112.2(436)-32.09 Kafka F.(049.32)

КАЛЕИДОСКОП РОДНОГ, ЖАНРОВСКОГ И ИНТЕРТЕКСТУАЛНОГ ЧИТАЊА КАФКЕ*

(Катарина Пантовић. *Актуелна читања Кафкиног дела*.
Београд: ЈП Службени гласник, 2023)

Објединити критичке увиде и погледе претходника на опус Франца Кафке, пружити другачије интерпретације његовог дела у односу на књижевноисторијска канонска тумачења, која га већински сагледавају кроз визуру експресионистичке и егзистенцијалистичке поетике, упустити се у ново читање писца који је задобио статус вечитог савременика био је стимулативан истраживачки подухват. Сама насловна синтагма монографије указује на њен предмет и открива ауторкину тежњу да у читању и тумачењу Кафкине прозе примени нову, ововремену, теоријско-ме-

* Приказ је написан у оквиру научноистраживачког рада НИО по Уговору склопљеном са Министарством науке, технолошког развоја и иновација РС број: 451-03-66/2024-03 од 26.01.2024. године.

тодолошку апаратуру и избегне опасност исклизнућа интерпретације у клише и опште место.

Ауторкина систематичност и посвећеност успостављању целовитости проучаваних интерпретативних питања, опазива и у њеним ранијим „кафкијанским” радовима, испољава се у промишљеном концепирању студије као троделне целине чији се појединачни делови међусобно допуњују и смисаоно повезују. Прва целина књиге и њена четири потпоглавља усмерена су ка сагледавању и сумирању досадашњег проучавања пишевог дела, уз особиту фокусираност на становишта Делеза, Гатарија, Ђорђа Агамбена и Џудит Батлер. Овај преглед претходних проучавања започиње истицањем феноменолошких записа Валтера Бенјамина као почетне тачке западноевропске рецепције Кафкиног дела, при чему се показује да они не пружају продубљенију и темељнију анализу књижевног текста, какву ће остварити у својим радовима Теодор Адорно и други кафколози. Потцртава се и значај, условно говорећи, другог таласа у проучавању Кафкиног дела, који је у знаку постструктуралистичке и деконструистичке мисли Лакана, Фукоа и Дерида и који резултира откривањем политичког и детериторијализујућег аспекта пишевог дела, ротације родних улога, подривања маскулинитета јунака, деконструисања јудаистичке традиције.

Посебан напор ауторке препознаје се у настојању да на трагу Делеза и Гатарија реконструише Кафкин положај између мале (јеврејске) и велике (немачке) књижевности, како би прецизирала његово место у канону светске књижевности. Значајан део прве целине књиге усредсређен је и на представљање Агамбеновог читања Кафкиних романа *Процес* и *Замак* из перспективе римског процесног права, које Пантовићева сматра парадигматичним и подстицајним за разумевање Кафкиног литерарног поступка и изрицање одговора на питање због чега се пишево дело може сматрати детектором западне политичке кризе. Завршница прве целине књиге доноси осврт на Џудит Батлер и њено бављење јудаизмом, националним и културолошким аспектима Кафкиног стваралаштва. У њој се разоткрива да, иако Батлерин текст настаје са намером да осветли да ли ће Израелу или Немачкој припасти у заоставштину пишеви рукописи, он понире у значајно дубље поетичке манифестације изузетно амбивалентног односа писца према јудаизму и немачкој култури. Овај сегмент манифестује ауторкину спремност да се ухвати у коштац са изазовним и табуисаним темама и уведе их у жижу проучавања пишевог опуса.

Другу целину монографије, усмерену ка читању Кафкиног дела из перспективе родних студија, ауторка започиње језгровитим прегледом генезе теорије рода, наглашавајући њен миграциони карактер из постструктуралистичке теорије, и објашњењем разлике између женског и мушког пола и мушкости и женскости као подкатегорије рода. Велику пажњу приклања дефинисању три типа маскулинитета, образлажући зашто су за разумевање Кафкиних мушких ликова важни тип алтернативног маскулинитета и његов подтип ослабљеног маскулинитета, односно релација отац : син. Истиче значај троуглова ликова у којима читалац открива природу јунака, а проучаваоци материјал за уочавање и диференцирање типова маскулинитета. За текст који се опире тумачењу, Пантовићева, будући посвећеним интерпретатором, у родним студијама тражи и изналази методе проучавања, прилагођавајући и сензитивизујући свој критички апарат за загонетност и изазовност Кафкиних остварења.

Детаљно анализира елементе на којима почива маскулинитет Георга Бендемана и његовог оца, јунака приповетке *Пресуда*, а потом наводи бројне примере из приповетке на основу којих сликовито објашњава како је дошло до замене теза и успостављана побуне оца, чија моћ слаби, против сина, који јача и сазрева, демонстрирајући помно читање текста и брижљиву анализу појединости односа међу

ликовима. За приповетку *Преображај* ауторка наглашава да је у знаку не само замене родних улога, већ и емотивних и друштвених метаморфоза Грегора Самса и његове сестре, што види као израз Кафкиног модернитета и потребе да проговори о удаљавању човека од традиционалних друштвених улога и устаљених начина освајања социо-економске моћи. Успоставља разлику између приповедака *Пресуга* и *Преображај* и приповетке *Сеоски лекар*, потцртавајући снажнији поетички заокрет *Сеоског лекара* ка надреализму, сведеније приповедање о ликовима и изменштање радње из градске у сеоску средину, као факторе који утичу на промену третирања питања маскулинитета у пищевом наративу. На неколико места у овом делу студије акцентује да су код Кафке типови мушкости у сталном преплету, међусобном негирању и повезивању, што јесте јемство његове свевременске актуелности.

Трећи део друге целине књиге отвара се питањима карактеризације женских ликова у претходно анализираним приповеткама и доноси снажније феминистички заснована читања Кафкиног опуса. Пантовићева се, консултујући Делеза и Гатарија, вешто упушта у уочавање стереотипних представа феминитета, начина његове деконструкције и реконструкције, те издвајање нових родних концепата. Финале друге целине монографије намеће провокативну идеју о могућности разумевања Кафкиних приповедака као примера женског писма тј. писма разлике због фрагментизације текста и тежње ка отворености, нелинеарности, флуидности и несавршености наратива. Аргументацију за своју хипотезу ауторка оснажује увидима Наде Поповић Перишић, Снежане Милојевић и Јулије Кристеве, инсистирајући на жанровској хибридности као одлици женског писма код Кафке и успостављајући унутрашњу везу са наредним поглављем, прецизније његовом првом целином посвећеном Кафкиним песмама у прози.

На почетку поглавља ауторка чини кратак, али веома ефектан преглед одлика песме у прози, наводећи карактеристике ове двоструке родовске фигуре и алудирајући на то да и у жанровском смислу, а не само тематском, писац тежи преплитану двају родова. Корпус проучавања особености пищевих микронаратива потом ограничава на седам прозаида, које сматра репрезентима значењске поливалентности, носиоцима митске и параболичне симболике и означитељима дисоцијације између текста и смисла. Повезујући тумачење именованих прозаида са другим пищевим остварењима, она потврђује да је пажљив читалац Кафкиног дела који вешто успоставља поетичке мостове унутар његовог богатог и плодносног опуса и тежи да обухвати целину, како би својој монографији доделила епитет свеобухватности.

Даљи ток студије води ка строже схваћеним филолошким проучавањима, будући да ауторка разматра (не)могућности превођења Кафкине прозе на примеру приповетке *Преображај*. Вођена студијом Мишел Вудс и есејом Милана Кундере, она понире у анализу језичког слоја пищевог дела и демонстрира како се проучавање различитих превода истог текста на српски језик може контекстуализовати као књижевна критика или интерпретација. Долази до закључка да се и у преводу, као главне одлике поетике, намећу поливалентност значења, сложен језички израз и фрагментарност, које сведоче Кафкину уметничку вредност, али истовремено и отежавају посао преводиоцу и мењају рецепцију пищевог дела у другим језичким срединама.

Завршни део књиге окренут је интертекстуалним проучавањима романа *Процес* и романа *Голманов страх од њена* Петера Хандкеа, заснованим на блиским поетичким одликама, какве су одсуство каузалности, подривање темпоралности, умножавање визуелних и просторних мотива, језгровит језичко-стилски дискурс. Ауторка минуциозно сумира дефинисање интертекстуалности од стране Јулије

Кристеве, Дубравке Ораић Толић и Марка Јувана, указујући на значај претпоставке да је сваки текст повезан са другим текстовима. Потом приступа компаративном читању двају романа и подвлачи њихову литерарну комуникацију гледе уводне реченице, имена јунака, језичко-стилских карактеристика, параболичности, метафоричности исказа и карактеризације женских ликова. На маркантним примерима из Хандкеовог и Кафкиног текста истиче да је присутна интертекстуална релација преноса и имитације, која је сведок Хандкеовог читања Кафке, али и потврда колико овај аутор утиче на нове генерације романописаца које стасавају у годинама и деценијама након његове смрти. Овај део студије суштински сажима на једном месту све карактеристике Кафкиног стила, обједињује ауторкина интересовања и у правом смислу речи закључује и повезује монографију у нераскидиву каледоскопску целину.

Обилујући књижевнотеоријским, књижевно-историјским и подстицајним аналитичким увидима приказана књига указује на то да је проучавање појединачних пишчевих дела за ауторку од подједнаке важности као и успостављање макро слике о разматраним питањима могућности родног, жанровског и интертекстуалног читања Кафкиног стваралаштва. Умногome иновативни и прецизни закључци о пишевом делу као примеру женског писма, полижанровског текста и генератора интертекстуалног дијалога остављају одшкринута интерпретативна врата за будућа феминистичка, жанровска и интертекстуална истраживања, што, чини нам се, представља главну вредност ове студије, која може заинтриговати ширу читалачку публику и пронаћи своју примену у академским и средњошколским читањима и тумачењима Кафке.

Мсп Маџа Љ. Пејровић
Институт за српску културу
Приштина – Лепосавић
masapetrovic01084@gmail.com

UDC 821.163.41.09 Vasić D.(082)(049.32)

НЕСАГОРИВО КАНДИЛО

(*Драгиша Васић: Век црвених мајли*: зборник радова.
Београд: Институт за књижевност и уметност, 2023)

Након објављивања изабраних дела Драгише Васића 1990. године захваљујући прегалаштву Гојка Тешића, чиме је српској култури омогућено да се поново сусретне и упозна са једним од својих уклоњених гласова, присутним тек стидљиво и местимице у понеким антологијским изборима прича током свих прекомерних деценија комунистичке власти, наступио је спори али неумитни моменат њене саморефлексије у вези с оним што јој је недостајало, моменат оличен у монографијама Мила Ломпара *Модерна времена у њрози Драгише Васића* (1996), Милоша Тимотијевића *Драгиша Васић и српска национална идеја* (2016) и зборнику радова *Животи и дело Драгише Васића* (2008).

Овај други по реду зборник радова, *Драгиша Васић: Век црвених мајли*, који су уредили Драган Хамовић и Недељка Бјелановић, представља нову реч или поглед на дело и писца кога је такозвана историјска „правда“ сместила, како се у самом

Зборник Матице српске за књижевност и језик излази годишње трипут,
у три свеске, које чине једну књигу.

Редакција 3. св. LXXII књиге Зборника Матице српске за књижевност и језик
закључена је . . 2024. године.

Штампање је завршено децембра 2024.

Издаје Матица српска, Нови Сад

www.maticasrpska.org.rs
e-mail: zmskj@maticasrpska.org.rs

За издавача:
Проф. др Драган Сиванић
председник Матице српске

Стручни сарадник: *мрр Милена Кулић*

Секретар Уредништва: *др Александра Цолић Јовановић*

Лектор и коректор: *др Маја Сивокин*

Технички уредник: *Вукица Туцаков*

Слова за корице израдио: *Драган Вишекруна*

Тираж: 300

Компјутерски слог: Владимир Ватић, ГРАФИТ, Петроварадин

Штампање Зборника Матице српске за књижевност и језик помогло је
Министарство културе и информисања Републике Србије
Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије

Штампа: Сајнос, Нови Сад

CIP – Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад
80+82(082)

ЗБОРНИК Матице српске за књижевност и језик /
главни и одговорни уредник Јован Делић. – 1953, књ. 1– .
– Нови Сад : Матица српска, 1954– . – 24 cm
Три пута годишње.

ISSN 0543-1220

COBISS.SR-ID 9627138